

ZRÓŻNICOWANIE OCEN LIDERÓW PARTII POLITYCZNYCH W 2011 ROKU W POLSCE – INTERPRETACJA SOCJOLOGICZNA

DIFFERENTIATION OF POLITICAL LEADERS RATINGS IN 2011
IN POLAND – SOCIOLOGICAL INTERPRETATION

*Małgorzata Kowalska**, *Anna Pawlina***, *Wojciech Ściśło****

— ABSTRAKT —

Celem artykułu jest przedstawienie zróżnicowania ocen polityków kluczowych partii politycznych po wyborach parlamentarnych w 2011 roku w Polsce. Przeprowadzona analiza opiera się na założeniach teoretycznych dotyczących procesów kształtowania się postaw politycznych w ich emocjonalnym wymiarze, a bazuje na danych zebranych przez Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk w ramach projektu Polskie Generalne Studium Wyborcze. Dane zbierane były w okresie październik – listopad 2011, więc w okresie bezpośrednio po wyborach parlamentarnych. Badaniem objęto 1919 pełnoletnich mieszkańców Polski. W opracowaniu wykorzystano wielowymiarowe techniki analiz statystycznych w celu przedstawienia nowych możliwości analitycznych. Analizy prowadzono przy użyciu oprogramowania IBM SPSS Statistics 21.

Słowa kluczowe: wybory parlamentarne, CATPCA, HCA

— ABSTRACT —

The aim of this article is to present the diversity of political assessments of key political parties after the parliamentary elections in 2011 in Poland. The analysis is based on theoretical assumptions concerning the processes of formation of political attitudes – in their emotional dimension – and is based on data collected by the Institute of Political Studies of the Polish Academy of Sciences within the project Polish General Election Study. The data were collected during October–November 2011, in the period immediately after the parliamentary elections. The study included 1,919 adult residents of Poland. The analysis uses multivariate statistical analysis techniques in order to present new analytical capabilities.

Keywords: parliamentary elections, CATPCA, HCA

* Uniwersytet Jagielloński, Instytut Socjologii.

** Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.

*** Uniwersytet Jagielloński, Instytut Pedagogiki.

TŁO TEORETYCZNE

Wybory parlamentarne w 2011 roku odbywały się w atmosferze silnej rywalizacji między partiami: Platforma Obywatelska (PO) i Prawo i Sprawiedliwość (PiS). Atmosfera wzajemnej krytyki doprowadziła do wprowadzenia do opinii publicznej pojęcia *wojny polsko-polskiej*, które miało oddawać charakter głębokich podziałów na scenie politycznej. W tym kontekście ciekawym zagadnieniem wydaje się prześledzenie, jak po wyborach liderzy poszczególnych partii byli oceniani przez Polaków. Tak sformułowany problem badawczy traktować można jako element analizy postaw politycznych. Należy jednak podkreślić, że prowadzona analiza dotyczy tylko aspektu emocjonalnego postawy (z pominięciem aspektów behawioralnego i poznawczego), a więc przeżyć emocjonalnych wiążących się z liderami wiodących ugrupowań politycznych w 2011 roku w Polsce. Zagadnienie kształtowania emocjonalnych komponentów postawy wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Zasadnym wydaje się jednak przedstawienie podstawowych założeń dotyczących mechanizmów odpowiadających za kształtowanie się emocjonalnego komponentu postawy: zjawiska samej ekspozycji, warunkowania klasycznego i instrumentalnego oraz przeniesienia (Wojciszke, 2000).

Zjawisko samej ekspozycji powoduje wzrost sympatii do obiektu na skutek habituacji (wygaszenia reakcji negatywnej na nowy, nieznan, a więc potencjalnie niebezpieczny obiekt). Efekt ekspozycji jest szczególnie silny w relacji do obiektów mało istotnych dla jednostki. W przypadku ważniejszych dysponuje ona większą ilością informacji na ich temat, co zmniejsza znaczenie ekspozycji. Zjawisko samej ekspozycji może prowadzić także do znużenia obiektem i przejścia w stosunek obojętny lub wręcz negatywny. Odnosząc ten mechanizm do analizowanego zjawiska, można wskazać, że będzie on występować szczególnie w okresie okołowyborczym, kiedy liderzy poszczególnych partii starają się być bardzo widoczni w mediach.

Warunkowanie klasyczne to wielokrotne pojawianie się obiektu, któremu towarzyszy bodziec, który bez uczenia wywołuje pozytywne lub negatywne reakcje emocjonalne, co prowadzi do wykształcenia się pozytywnego lub negatywnego stosunku do obiektu. W kontekście prowadzonej analizy można przyjąć, że poprzez wielokrotne pojawianie się liderów głównych partii w okresie przedwyborczym w towarzystwie znanych i lubianych osób i/lub celebrytów przynajmniej część polityków chce wykorzystać mechanizm warunkowania klasycznego.

Przeniesienie ustosunkowania z bodźca wywołującego reakcję emocjonalną (pozytywną lub negatywną) na współwystępujący z nim obiekt również występuje w strategiach sztabów wyborczych poszczególnych partii. W prowadzonej analizie możemy założyć, że pojawianie się polityków wygłaszających opinie, z którymi potencjalni wyborcy się identyfikują, będzie sprzyjać przenoszeniu pozytywnych emocji związanych z poglądami i opiniami na osobę je wygłaszającą i odwrotnie – emocji negatywnych na osobę wygłaszającą poglądy, z którymi się nie identyfikują. W okresie okołowyborczym w związku z nasiloną walką o elektorat liderzy poszczególnych partii starają się szczególnie wyraźnie formułować swoje poglądy, aby jak najbardziej zdystansować się od swojej konkurencji politycznej.

Warunkowanie instrumentalne polega na uczeniu się znaczenia pierwotnie obojętnej reakcji dzięki temu, że pojawiają się po niej pozytywne lub negatywne dla jednostki zdarzenia (np. opinie czy oceny). W kontekście analizowanych przez nas procesów można zwrócić uwagę na postępujący proces „amerykанизacji kampanii parlamentarnych” (Leszczuk-Fiedziukowicz, 2012), gdzie poprzez rozdawanie gadżetów i upominków komitety wyborcze starają się oddziaływać przynajmniej na część wyborców właśnie poprzez mechanizm warunkowania instrumentalnego.

Przywołane powyżej mechanizmy odpowiedzialne za kształtowanie emocjonalnego komponentu postawy bardzo często wykorzystywane były w kampanii wyborczej w 2011 roku. Ma to związek z amerykańską kampanią parlamentarnych (Peszyński, 2009) oraz przekonaniem, że elektorat decyduje się na oddanie głosu nie w oparciu o merytoryczną jakość programu danej partii, ale właśnie w oparciu o pozytywne bądź negatywne emocje towarzyszące jej liderom (Peszyński, 2011). Warto także podkreślić, że media w swoich relacjach bardziej koncentrują się na wizerunku i osobowości kandydata niż na kwestiach politycznych, które są o wiele bardziej złożone (Brenner, 2010).

W związku z tym, że polskie kampanie parlamentarne są silnie skoncentrowane na kandydatach, a nie partiach politycznych (Jeziński 2006, za: Leszczuk-Fiedziukowicz, 2012), zasadne wydaje się analizowanie ocen głównych polityków jako podstawowych aktorów kampanii wyborczej. Czas realizacji badania sprzyja wyciągnięciu wniosków w odniesieniu do prowadzonych w 2011 roku kampanii wyborczych. Celem niniejszej analizy jest przedstawienie zjawiska zróżnicowania ocen liderów głównych partii politycznych w 2011 roku w obrębie polskiego społeczeństwa.

PYTANIA BADAWCZE

Główne pytanie badawcze, które postawiono w prowadzonej analizie, brzmi: Jakie jest zróżnicowanie ocen liderów partii politycznych w kontekście różnic poglądów dotyczących sfery gospodarczej i światopoglądowej?

Chcąc uzyskać pełniejszą odpowiedź na tak sformułowane pytanie, postawiono szereg pytań szczegółowych:

A. Jakie są relacje między oceną liderów rządzących partii politycznych a poglądami na skali lewica–prawica?

Podział na skali lewica–prawica jest pewnego rodzaju uproszczeniem – modelem, na bazie którego dokonuje się schematyzacja sfery polityki, dzieląc ją pod względem aksjologicznym, ideologicznym czy społecznym (Turska-Kawa, Wojtasik, 2010). Autoidentyfikacja respondentów na skali lewica–prawica jest dobrym wskaźnikiem wyznaczającym orientację światopoglądową w wymiarze ekonomicznym i kulturowym (Bobbio, 1996). Na potrzeby prowadzonej analizy przyjęto za Danutą Karnowską, że podział na skali lewica–prawica odnosić należy przede wszystkim do kwestii aksjologicznych (Karnowska, 2010). W kontekście przytoczonych wcześniej rozważań nad kształtowaniem emocjonalnego komponentu postawy można założyć, że prezentowanie przez liderów partii politycznych poglądów, z którymi identyfikują się wyborcy, jest jednym z głównych mechanizmów wykorzystywanych w kampanii parlamentarnej.

B. Jakie są relacje między oceną liderów rządzących partii politycznych a poglądami na skali Polska solidarna–Polska liberalna?

W związku z licznymi ograniczeniami, jakie niesie za sobą posługiwanie się skalą lewica–prawica, w analizie wykorzystano także autoidentyfikacje respondentów na skali Polska solidarna–Polska liberalna. Podział na tej skali obrazuje istotne dla sceny politycznej w omawianym przez nas okresie rozgraniczenie na programy polityczne dwóch głównych partii (PiS i PO) oraz podział elektoratu na „Polskę Tuska” i „Polskę Kaczyńskiego”. Autoidentyfikacje na tej skali traktować należy jako wskaźnik postaw w wymiarze głównie ekonomicznym (krytyka dotychczasowych reform i Unii Europejskiej vs. modernizacja kraju w oparciu o zacieśnioną współpracę z Unią Europejską) (Leszczuk-Fiedziukowicz, 2012). Podobnie jak w przypadku skali lewica–prawica przyjąć można, że opowiadanie się przez liderów partii politycznych za jedną z wizji Polski: liberalnej lub soli-

darnej ma oddziaływać na wyborców poprzez mechanizm przeniesienia emocji z określonych poglądów na lidera partii.

C. Jakie są relacje między oceną liderów rządzących partii politycznych a oceną rządzących partii politycznych?

Jak zauważa Wojciech Peszyński, wyrażenie decyzji o poparciu dla danego komitetu pod wpływem jego przywódców jest najważniejszym czynnikiem determinującym wyborcze decyzje (Peszyński, 2012). Należy jednak podkreślić, że efekt ten jest skorelowany z zawartością wyborczych programów, jak również z treścią relacji telewizyjnych z przebiegu kampanii. W świetle przyjętego założenia o postępującej amerykanizacji i personalizacji kampanii wyborczych należy się spodziewać, że relacja między oceną partii a oceną jej lidera będzie bardzo wyraźna. W tym wypadku również wskazać można na działanie mechanizmu przeniesienia emocji, z tym że przeniesienie to może przebiegać zarówno z partii w stronę jej lidera, jak i odwrotnie.

D. Jakie są relacje między oceną liderów rządzących partii politycznych a oceną funkcjonowania demokracji?

Karnowska zauważa, że Polacy kojarzą system demokratyczny przede wszystkim z równością ekonomiczną (Karnowska, 2012). Ukształtowanie myślenia o demokracji na przesłankach ekonomicznych nie tylko fałszuje obraz reżimu, ale także determinuje poglądy na jego temat. Jednocześnie może być wyrazem tęsknoty i nadziei na realizację sprawiedliwości społecznej w systemie, którego podstawą jest równość. Z tego względu poziom zadowolenia z funkcjonowania demokracji traktować należy raczej jako wskaźnik poziomu zadowolenia z funkcjonowania państwa w wymiarze gospodarczym.

E. Jaki jest rozkład cech demograficznych w poszczególnych segmentach elektoratu wyodrębnionych ze względu na oceny liderów rządzących partii politycznych?

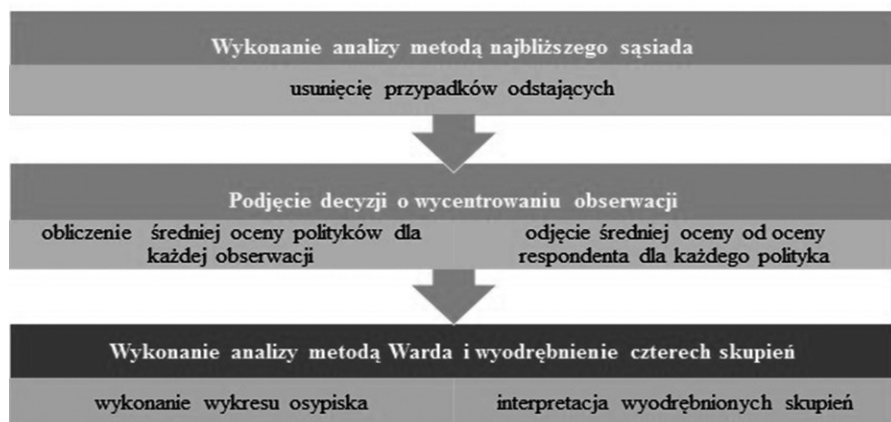
Przyjmując założenie o zróżnicowaniu elektoratu w obrębie zwolenników poszczególnych liderów ugrupowań politycznych, należy sprawdzić, jak poszczególne grupy różnią się pod względem cech demograficznych.

ANALIZA WYNIKÓW

W niniejszej analizie zdecydowano się wykorzystać dwie techniki analityczne w celu znalezienia odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Zanim przedstawione zostaną wyniki analizy, zaprezentowane zostaną kroki podjęte w procesie analitycznym.

HIERARCHICZNA ANALIZA SKUPIEŃ

Techniką, od której rozpoczęto analizę, jest hierarchiczna analiza skupień (HCA). Umożliwia ona wyodrębnienie takich grup obiektów, które są podobne w zbiorze między sobą i jednocześnie różnią się między zbiorami. W kontekście prowadzonej analizy celem było zgrupowanie w segmentach respondentów, którzy podobnie oceniają swoje sympatie bądź antypatie wobec liderów największych ugrupowań politycznych. W analizie wykorzystano zmienne, w których na skali jedenastopunktowej respondenci oceniali, na ile podoba się im dany polityk. Wykres 1 przedstawia skrótowo decyzje podjęte w procesie analizy.

Wykres 1. Etapy procesu analitycznego – HCA

Źródło: opracowanie własne.

Nazywając wyodrębnione skupienia, zdecydowano się nawiązać do znanych tytułów filmowych, co służyć ma także dodatkowemu podkreśleniu założeń o (1) amerykańskiej kampanii wyborczej w Polsce, (2) rosnącej roli popkultury

w kreowaniu sceny politycznej (Olczyk, 2009) oraz (3) niskim poziomie wiedzy politycznej u polskich wyborców (Łabędź, 2011).

Tabela 1. Ocena liderów partii politycznych

Ward Method		Na ile podoba się:				
		Jarosław Kaczyński	Donald Tusk	Waldemar Pawlak	Grzegorz Napieralski	Janusz Palikot
Skupienia	„Buntownicy z powodu”	-1,01	-0,37	0,45	0,64	0,28
	„Kaczyński – ostatni prawy i sprawiedliwy”	4,01	-0,72	0,13	-0,65	-2,77
	„Przyczajony Tusk, ukryty Palikot”	-2,96	2,96	-0,10	-0,84	0,93
	„W stolicy bez zmian”	-2,31	4,15	1,80	-0,87	-2,76
Ogółem		-0,64	1,38	0,48	-0,38	-0,85

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 1 przedstawia skupienia wyodrębnione w toku analizy. W pierwszym skupieniu dominujące są postawy niechęci wobec liderów głównych partii politycznych: Jarosława Kaczyńskiego i Donalda Tuska. W drugim skupieniu bardzo wyraźnie zaznaczają się zwolennicy Jarosława Kaczyńskiego, w trzecim zwolennicy zarówno Janusza Palikota, jak i Donalda Tuska, w czwartym zwolennicy liderów partii koalicyjnych z 2007 roku: Donalda Tuska i Waldemara Pawlaka.

Zgodnie z założeniami metody Warda wyodrębnione skupienia są bardzo homogeniczne, mają zbliżoną wielkość i zbliżoną wariancję. Chcąc zinterpretować wyodrębnione skupienia, konieczne wydaje się krótkie przedstawienie sytuacji politycznej w kraju w 2011 roku. Na potrzeby prowadzonych analiz przyjęto założenie, że ocena polityków wiąże się z poglądami badanych wyznaczanymi przez stosunek do prezentowanych przez polityków poglądów głównie w sferze gospodarki i obyczajowości.

W pierwszym skupieniu bardzo wyraźne jest negatywne nastawienie do przywódców dwóch głównych partii. Można założyć, że właśnie zjawisko znużenia spowodowane efektem ekspozycji odpowiedzialne jest za niskie oceny tych polityków, którzy najczęściej występowali w mediach i zdecydowanie zdominowali

dyskurs polityczny w analizowanym przez nas okresie. Niechęć do liderów PiS i PO spowodowana może być także ogólnym zniechęceniem do klasy politycznej jako takiej, co potwierdzają także relatywnie niskie oceny pozostałych liderów partyjnych zaobserwowane w tym skupieniu.

Analizując ocenę Jarosława Kaczyńskiego, którego zwolennicy znajdują się w skupieniu drugim, należy zwrócić uwagę na proces przemian, jakim podlegał w owym czasie wizerunek lidera PiS. Na potrzeby kampanii prezydenckiej zrezygnował z poruszania tematu katastrofy smoleńskiej, co po przegranych wyborach przypisał wpływowi leków uspokajających i zdymisjonowanych później doradców. Deklaracja ta zmniejszyła jego wiarygodność i uświadomiła niektórym wyborcom grę marketingową i wyrachowanie polityka (Leszczuk-Fiedziukowicz, 2012). Kolejna przemiana, szczególnie widoczna w trakcie wyborów parlamentarnych, polegała na krytykowaniu rządowych reform i zdobywaniu elektoratu wśród niezadowolonych z sytuacji gospodarczej kraju. Coraz wyższe ceny paliwa i żywności stały się głównym argumentem w przekonywaniu wyborców, że „państwo Tuska” źle funkcjonuje. Alternatywą proponowaną przez prezesa PiS był program zorientowany na dystansowanie się do pogoni za Zachodem i krytykę Unii Europejskiej. W prowadzonej kampanii wyraźnie zaznaczały się poglądy konserwatywne zarówno w obszarze gospodarczym, jak i obyczajowym.

Trzecie skupienie, które łączy pozytywne oceny zarówno Janusza Palikota, jak i Donalda Tuska, stanowi wyraźną opozycję w tym wymiarze. Tutaj znajdują się ci, którzy mają bardziej liberalne poglądy zarówno w obszarze gospodarczym, jak i obyczajowym. Warto w tym miejscu podkreślić, że trzon ideowy, z którego wywodzą się Donald Tusk i Janusz Palikot, jest ten sam. Jeszcze w 2010 Janusz Palikot w książce *Ja, Palikot* był obrońcą polityki Platformy Obywatelskiej, na czele której stał Donald Tusk. Jednak w roku 2011 swoją strategię wyborczą Janusz Palikot już jako lider „Ruchu Palikota” budował głównie na agresywnym antyklerykalizmie i kontrowersyjnych postulatach dotyczących aborcji, związków partnerskich czy miękkich narkotyków.

W czwartym skupieniu natomiast, gdzie przeważają pozytywne oceny Donalda Tuska i Waldemara Pawlaka z jednocześnie niskimi ocenami Janusza Palikota, znajdują się zwolennicy poglądów konserwatywnych w sferze obyczajowej, a liberalnych w sferze gospodarczej. Program głoszony przez lidera Platformy Obywatelskiej orientował się na modernizację Polski opartą na ścisłej współpracy z Unią Europejską. W programie obecne były także postulaty dotyczące liberalizacji gospodarki: wprowadzenia podatku liniowego, zmniejszenia składek ZUS i wprowadzenia przejrzystości w gospodarce. Zakorzenieniu

w świadomości elektoratu PSL nowoczesnego podejścia do rzeczywistości służyła świadoma prezentacja w mediach Waldemara Pawlaka, permanentnie korzystającego z najnowszych urządzeń masowej komunikacji (głównie tableta). Odwagę przywódcy Stronnictwa miał unaocznić jego skok na motolotni (Peszyński, 2009). W skupieniu tym wyraźny jest także wpływ mechanizmu częstej ekspozycji w jego pozytywnym wymiarze – liderzy partii koalicyjnych oceniani są bardziej pozytywnie, ponieważ dali się już poznać w roli koalicjantów.

Po wyodrębnieniu opisanych powyżej skupień porównano je pod kątem następujących zmiennych demograficznych charakteryzujących respondentów, którzy zostali do nich przypisani: poziom wykształcenia, wykonywany zawód, wiek, miejsce zamieszkania oraz płeć. Celem tego zabiegu miało być znalezienie odpowiedzi na pytanie o to, jakie cechy demograficzne można łączyć z określonymi ocenami liderów głównych partii politycznych. Wszystkie zależności pomiędzy opisanymi zmiennymi a przynależnością do skupień okazały się istotne statystycznie ($p < 0,05$).

W celu przejrzystego zaprezentowania uzyskanych wyników, przedstawione zostaną profile dla każdego z wyróżnionych segmentów sympatii wobec polityków (tabela 2). Pozwoli to na porównanie skupień pod względem wykorzystanych w analizie cech demograficznych.

Tabela 2. Profile wyodrębnionych skupień

	Wykształcenie	Kategoria wiekowa	Miejsce zamieszkania	Kategoria zawodowa
„Buntownicy z powodu”	Przeważnie z wykształceniem zasadniczym zawodowym	W wieku od 18–29 lat	Mieszkają na wsi i w miastach od 100 tys. do 499 tys.	Robotnicy wykwalifikowani uczniowie i studenci, rolnicy
„Kaczyński – ostatni prawy i sprawiedliwy”	Wykształcenie podstawowe i gimnazjalne, zasadnicze zawodowe	W wieku 60+ oraz 50–59	Mieszkają na wsi	Emeryci i renciści, pracownicy wykwalifikowani pracujący w rolnictwie
„Przyczajony Tusk, ukryty Palikot”	Wykształcenie wyższe magisterskie, pomaturalne i licencjat	W wieku 18–29 oraz 30–39	Miasto od 100 tys. i więcej (największe aglomeracje)	Zawody twórcze, emeryci, uczniowie i studenci
„W stolicy bez zmian”	Wykształcenie zasadnicze zawodowe i średnie	W wieku 60+, 50–59 oraz 40–49	Wieś, miasto 20–50 tys.	Dyrektorzy, rolnicy, emeryci, robotnicy wykwalifikowani

Źródło: opracowanie własne.

W segmencie osób, które przejawiają negatywne nastawienie do przywódców dwóch głównych partii politycznych (PO, PiS), znajdują się przeważnie osoby młode, które są zniechęcone zdominowaniem sceny politycznej przez dwie partie polityczne i pragną zmian. Dominują takie kategorie zawodowe, jak: robotnicy wykwalifikowani i brygadziści zatrudnieni poza rolnictwem i leśnictwem oraz uczniowie i studenci. Wiązać to można z faktem, że żaden z liderów największych partii politycznych nie reprezentował poglądów w wyraźny sposób odwołujących się do ich sytuacji.

Wśród osób, które równie pozytywnie oceniały Donalda Tuska i Janusza Palikota, znajdują się osoby pomiędzy 18 a 39 rokiem życia, co może świadczyć o bardziej liberalnych poglądach w sferze obyczajowości, charakterystycznych dla pokoleń najmłodszych wyborców. Z drugiej strony można odnieść to również do zgłaszanych przez Janusza Palikota postulatów dogłębnych zmian i budowania wizerunku polityka pochodzącego „spoza układu”, co pozytywnie wpływało na jego odbiór w młodszych grupach wiekowych. Równie wyraźnie zaznaczali się mieszkańcy miast liczących od 100 000 do 499 999 mieszkańców oraz przedstawiciele zawodów twórczych i specjalistów z wyższym wykształceniem, co w kontekście mniejszego konserwatyzmu obyczajowego i gospodarczego, jaki łączymy z tym skupieniem, wydaje się uzasadnione.

Skupienie sympatyków Jarosława Kaczyńskiego pod względem cech demograficznych jest stosunkowo homogeniczne. Dominują osoby z najniższym wykształceniem, nieprzekraczającym poziomu gimnazjalnego, w wieku powyżej 50 roku życia, mieszkające na wsi. Jest to prawdopodobnie powiązane z poglądami konserwatywnymi, które najlepiej trafiają do kategorii osób słabo wykształconych. Dodatkowo to właśnie osoby starsze mają tendencję do silnego konserwatyzmu zarówno gospodarczego, jak i obyczajowego.

W przypadku skupienia, w którym respondenci jednakowo pozytywnie oceniali Donalda Tuska i Waldemara Pawlaka, nie ma jasno określonej struktury cech demograficznych. Dominującą grupą były osoby w wieku średnim i starsze (nieliczna grupa osób młodych). Tę sytuację można łączyć z zachowawczym podejściem osób starszych, odzwierciedlonym w stwierdzeniu „lepsze zło znane od nieznanego”. Najczęściej osoby te pochodzą ze wsi lub z małego miasta (20–50 tysięcy), posiadają wykształcenie zasadnicze zawodowe lub średnie. Najliczniej reprezentowane kategorie zawodowe to dyrektorzy, rolnicy, emeryci bądź robotnicy wykwalifikowani. Jest to grupa osób, którym obecny stan polityczny odpowiada, bądź nie widzą atrakcyjnej dla siebie alternatywy na scenie politycznej.

ANALIZA TECHNIKĄ GŁÓWNYCH SKŁADOWYCH DLA ZMIENNYCH PORZĄDKOWYCH I NOMINALNYCH (CATPCA)

W celu znalezienia odpowiedzi na postawione pytania szczegółowe zdecydowano się na stworzenie mapy percepcyjnej obrazującej zależności pomiędzy wybranymi zmiennymi a wyodrębnionymi skupieniami. Wybrano Analizę Głównych Składowych dla zmiennych porządkowych i nominalnych (CATPCA). W technice tej nacisk kładzie się na graficzne przedstawienie zależności między zmiennymi. Jest to technika eksploracyjna pozwalająca na znalezienie powiązań między zmiennymi o różnym poziomie pomiaru (Meulman, Heiser, Van der Kooij, 2004). Zastosowanie CATPCA pozwoliło znaleźć odpowiedź na postawione pytania badawcze. W celu bardziej klarownej prezentacji wyników, analiza z wykorzystaniem techniki CATPCA została podzielona na dwie części.

W pierwszej części przedstawione zostały wyniki analizy zależności między skupieniami a oceną rządzących partii politycznych. Celem było zobrazowanie relacji między nimi a tym, jak oceniane są partie polityczne. W analizie wykorzystano następujące zmienne:

- skupienia wyodrębnione metodą Warda – cztery skupienia, wybrano poziom nominalny wielokrotny;
- grupa zmiennych, które odnoszą się do tego, na ile respondentowi podoba się PiS, PO, SLD, PSL, RP – zmienna porządkowa (skala jedenastopunktowa). Wybrano poziom porządkowy sklejany.

Podsumowanie jakości wypracowanego modelu przedstawia tabela 3:

Tabela 3. Jakość modelu pierwszego

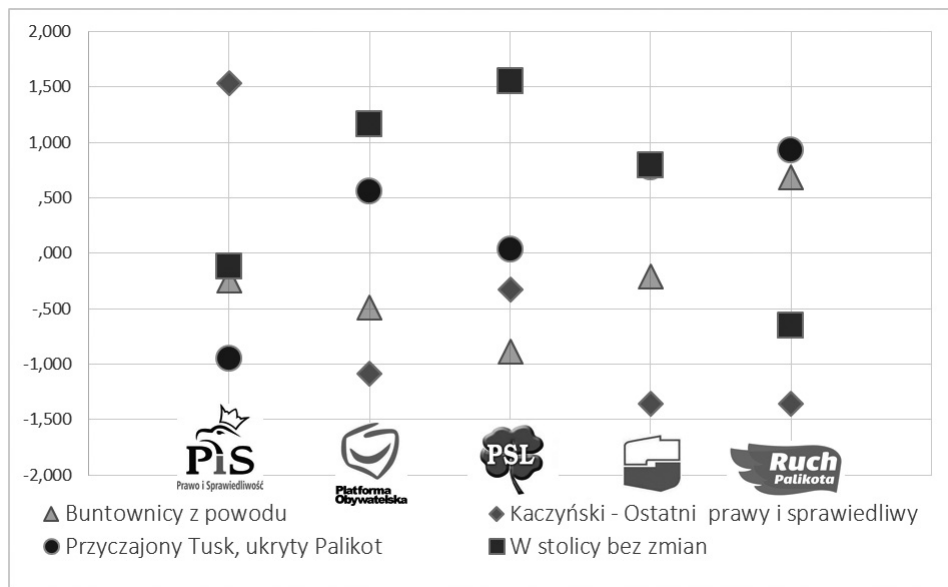
Wymiar	Alfa Cronbacha	wartość własna	Wyjaśniona wariancja
1	0,746	2,643	44%
2	0,442	1,584	26%
Ogółem	0,859	3,523c	70%

Źródło: Opracowanie własne.

Współczynniki dobroci dopasowania (wartości własne, wyjaśniona wariancja oraz alfa Cronbacha) i układ wykresu ładunków i kategorii oraz wykresy transformacji świadczą pozytywnie o zaproponowanym modelu.

Chcąc zapewnić czytelność prezentowanych danych, zdecydowano się na sporządzenie dwóch wykresów. Wykres 2 obrazuje relacje między oceną partii

politycznych a wyodrębnionymi skupieniami. W celu klarownej wizualizacji uzyskanych wyników rzutowano środki ciężkości stworzonych segmentów na zmienne, dotyczące oceny partii politycznych, co pozwoliło na wskazanie kontrastów między ugrupowaniami politycznymi.

Wykres 2. Wyodrębnione skupienia a oceny partii politycznych

Źródło: Opracowanie własne.

Z przedstawionych powyżej danych wynika, że wśród zwolenników partii Prawo i Sprawiedliwość największy udział ma skupienie drugie, czyli zwolennicy Jarosława Kaczyńskiego. Jest to mocny argument na rzecz tezy o amerykanizacji i personalizacji kampanii parlamentarnych. Należy również zauważyć, iż wśród zwolenników tego ugrupowania, najgorzej reprezentowane jest skupienie *Przyczajony Tusk, ukryty Palikot*, co może świadczyć o zdecydowanej niechęci wobec liberalnych poglądów w sferze obyczajowości reprezentowanych przez Janusza Palikota.

Wśród osób wyrażających pozytywny stosunek do Platformy Obywatelskiej oraz Polskiego Stronnictwa Ludowego największy udział ma czwarte skupienie – *W stolicy bez zmian*, są to zwolennicy liderów partii koalicyjnych z 2007 roku: Donalda Tuska i Waldemara Pawlaka. W przypadku SLD podobny udział ma zarówno skupienie czwarte, jak i trzecie, są to zwolennicy Donalda Tuska

albo z Januszem Palikotem, albo z Waldemarem Pawlakiem. Wynik ten trudno jednoznacznie zinterpretować. Natomiast wśród osób pozytywnie oceniających Ruch Palikota, największy udział ma skupienie *Przyczajony Tusk, ukryty Palikot*, co potwierdza tezę o amerykanizacji i personalizacji kampanii parlamentarnych. Równie wysoki wynik wśród sympatyków Ruchu Palikota uzyskało skupienie *Buntownicy z powodu*. Może to świadczyć o postrzeganiu partii Janusza Palikota jako ugrupowania walczącego z głównym nurtem polskiej polityki, pragnącego wprowadzić radykalne zmiany w państwie.

W drugiej części analizy wyodrębnione skupienia zestawiono z poglądami politycznymi na skali lewica–prawica, poglądami na skali Polska solidarna–Polska liberalna oraz oceną funkcjonowania demokracji, po to, aby sprawdzić, czy istnieje jakaś zależność między oceną liderów partii politycznych a poglądami politycznymi elektoratu.

W niniejszym modelu ponownie wykorzystano cztery wcześniej wyodrębnione segmenty, w celu sprawdzenia relacji między nimi a dobranymi zmiennymi. W analizie wykorzystano następujące zmienne:

- **skupienia wyodrębnione metodą Warda** – cztery skupienia, wybrano poziom nominalny wielokrotny;
- **własne poglądy na skali lewica–prawica** – zmienna porządkowa (skala jedenastopunktowa z wartością środkową), ustawiona na poziomie porządkowym sklejanym;
- **własne poglądy na skali Polska solidarna–Polska liberalna** – zmienna porządkowa (skala jedenastopunktowa z wartością środkową), ustawiona na poziomie porządkowym sklejanym;
- **zadowolenie z funkcjonowania demokracji w Polsce** – zmienna porządkowa (skala czteropunktowa), ustawiona na poziomie porządkowym sklejanym.

Podsumowane jakości modelu przedstawia poniższa tabela:

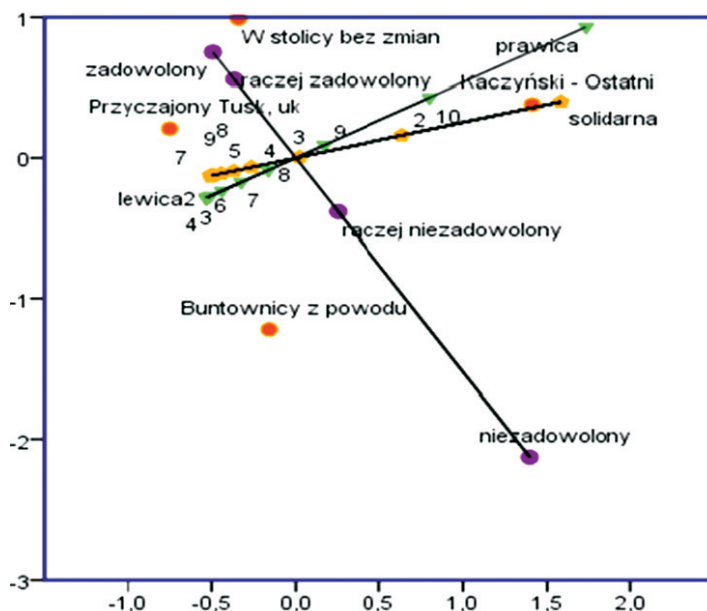
Tabela 4. Jakość modelu drugiego

Wymiar	Alfa Cronbacha	Wartość własna	Wyjaśniona wariancja
1	0,614	1,855	46%
2	0,4	1,429	36%
Ogółem	0,842	2,712	82%

Źródło: Opracowanie własne.

Współczynniki dobroti dopasowania (wartości własne, wyjaśniona wariancja oraz alfa Cronbacha) i układ wykresu ładunków i kategorii oraz wykresy transformacji świadczą pozytywnie o stworzonym modelu.

Wykres 3 prezentuje łącznie relacje między wyodrębnionymi skupieniami a stopniem zadowolenia z funkcjonowania demokracji w Polsce oraz poglądami wyrażonymi na skali Polska solidarna–Polska liberalna oraz poglądami na skali lewica–prawica.

Wykres 3. Wyodrębnione skupienia a poglądy na skali lewica–prawica, poglądy nt. Polski liberalnej–Polski solidarnej oraz opinii z zadowolenia demokracji w Polsce

Źródło: Opracowanie własne.

Dane zaprezentowane na powyższym wykresie sugerują, że skala lewica –prawica jest powiązana ze skalą Polska solidarna–Polska liberalna. Wskazywać może to na komplementarny stosunek podziału Polska liberalna–Polska solidarna w stosunku do podstawowego modelu podziału na skali lewica–prawica, na co zwracano uwagę w teoretycznej części opracowania. Zwolennicy Jarosława Kaczyńskiego lokują się blisko krańcowych punktów skal: prawica i Polska liberalna. Wynik ten potwierdza postrzeganie lidera partii Prawa i Sprawiedliwość jako reprezentanta poglądów prawicowych i konserwatywnych. Po przeciwnej

stronie skal Polska liberalna i lewica lokują się osoby oceniające pozytywnie zarówno Janusza Palikota, jak i Donalda Tuska. Potwierdza to funkcjonujący wyraźny podział na „Polskę Tuska” i „Polskę Kaczyńskiego”. Może też świadczyć o tym, iż sympatykom liderów Platformy Obywatelskiej i Ruchu Palikota bliżej jest do poglądów liberalnych w sferze gospodarczej i obyczajowej, co łączone jest tradycyjnie z poglądami lewicowymi. Na środku skali natomiast lokują się zwolennicy Donalda Tuska i Waldemara Pawlaka, są oni jednocześnie najbardziej zadowoleni z funkcjonowania demokracji w Polsce. Tłumaczyć można to także z perspektywy wyników wyborów w 2011 roku, w których Platforma Obywatelska zwyciężyła. Rozczarowani politykami (*Buntownicy z powodu*) są niezadowoleni z funkcjonowania demokracji w Polsce, co nie dziwi w kontekście przedstawionych wcześniej rozważań.

PODSUMOWANIE

Wybory parlamentarne w 2011 roku odbywały się w atmosferze silnej rywalizacji między partiami Platforma Obywatelska (PO) i Prawo i Sprawiedliwość (PiS). Atmosfera wzajemnej krytyki doprowadziła do wprowadzenia do opinii publicznej pojęcia wojny polsko-polskiej, które miało oddawać charakter głębokich podziałów na scenie politycznej.

Polskie kampanie parlamentarne są silnie skoncentrowane na kandydatach, a nie partiach politycznych. Postępujący proces amerykańzacji i personalizacji kampanii parlamentarnych sprzyja wykorzystywaniu w kampaniach mechanizmów odpowiadających za kształtowanie się emocjonalnego komponentu postawy, z pomięciem roli merytorycznego programu wyborczego.

Ocena liderów partii politycznych powiązana jest z subiektywną oceną zadowolenia z funkcjonowania demokracji, sympatiami do partii politycznych, poglądami wyrażanymi na skali lewica–prawica oraz poglądami wyrażanymi na skali Polska liberalna–Polska solidarna.

Pod względem sympatii politycznych respondentów można zgrupować w cztery klasy: zrażonych do przedstawicieli głównych partii (PO i PiS), zwolenników Jarosława Kaczyńskiego, zwolenników Donalda Tuska i Janusza Palikota oraz zwolenników liderów dotychczasowych partii koalicyjnych (PO i PSL).

BIBLIOGRAFIA:

- Bobbio, N. (1996). *Prawica i lewica*, Kraków–Warszawa: Znak, Fundacja im. Stefana Batorego.
- Brenner M. (2010). Zjawisko personalizacji polityki, W: J. Garlicki (red.) *Studia Politologiczne vol. 16: Strategie i mechanizmy marketingu politycznego* (s. 117–132). Warszawa: Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego.
- Karnowska, D. (2010). Identyfikacje lewica – prawica i jej rozumienie w przestrzeni kulturowej. W: A. Turska-Kawa, W. Wojtasik (red.) *Preferencje polityczne 2009. Postawy – identyfikacje – zachowania* (s. 139–151). Katowice: UNIKAT2.
- Karnowska, D. (2012). Wpływ kompetencji obywatelskich na poziom konsolidacji demokracji w Polsce. W: A. Turska-Kawa, Z. Widera, W. Wojtasik W. (red.), *Preferencje polityczne: postawy – identyfikacje – zachowania 3/2012* (s. 27–47). Katowice: Centrum Innowacji, Transferu Technologii i Rozwoju Fundacja Uniwersytetu Śląskiego.
- Leszczuk-Fiedziukiewicz, A. (2012). Uwarunkowania społeczno-polityczne wyborów parlamentarnych w Polsce w 2011 roku. W: A. Turska-Kawa, Z. Widera, W. Wojtasik (red.), *Preferencje polityczne: postawy – identyfikacje – zachowania 3/2012* (s. 11–26). Katowice: Centrum Innowacji, Transferu Technologii i Rozwoju Fundacja Uniwersytetu Śląskiego.
- Łabędź, K. (2011). Pożądaný model systemu politycznego w opiniach społeczeństwa polskiego, W: S. Wróbel (red.) *Dylematy współczesnej demokracji*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Meulman, J., Heiser, W., Van der Kooij, A. (2004). Principal Components Analysis with Non-linear Optimal Scaling Transformations for Ordinal and Nominal Data. W: D. Kaplan (red.), *Handbook of Quantitative Methods in the Social Sciences* (s. 49–70). Newbury Park.
- Olczyk, T. (2009). *Politrozrywka i popperswazja*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.
- Peszyński, W. (2009). Amerykanizacja polskich kampanii parlamentarnych 2001–2007. *Dialogi Polityczne nr 11*, s. 151–170.
- Peszyński, W. (2011). *Kandydat czy partia? W poszukiwaniu determinant zachowań wyborczych elektoratu*. Pobrane z: files.figshare.com/224538/10.doc.
- Peszyński, W. (2012). Personalizacja politycznych preferencji. W: A. Turska-Kawa, W. Wojtasik (red.) *Preferencje polityczne 2009. Postawy – identyfikacje – zachowania* (s. 175–194). Katowice: UNIKAT2.
- Piontek, D. (2011), *Komunikowanie polityczne i kultura popularna. Tabloidyżacja informacji o polityce*, Poznań: Wyd. Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Turska-Kawa, A., Wojtasik, W. (2010), Struktura społeczna oraz preferencje partyjne w układzie autoidentyfikacji lewicowo-prawicowych, W: A. Turska-Kawa, W. Wojtasik (red.) *Preferencje polityczne 2009. Postawy – identyfikacje – zachowania* (123–138). Katowice: UNIKAT2.
- Wojciszke, B. (2000). Postawy i ich zmiana. W: J. Strelau (red.) *Psychologia. Podręcznik Akademicki, t. III* (79–106). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Program wyborczy PiS. Pobrane z: [http://www.pis.org.pl/dokumenty.php?s=partia-
&idoc=157](http://www.pis.org.pl/dokumenty.php?s=partia-&idoc=157).